

A4

Otras: Arren, eguia bat çarrez...

XV-XVI. mendeetako gaztelaniazko *cancionero* motako bildumetan ohikoa zen poema baten izenburua izatea “Canción [...]”, eta gero, hurrengo batzuen aurrean, “Otras” jartzea, “Otras canciones” osorik idatzi beharrean; edo “Copla [...]”, eta gero “Otras”, “Otras coplas” idatzi beharrean. Pentsatu behar dugu galdu diren orrietakoren batean (1155-1158 edo 1160-1163 orriak) zegoela horietako “kanzio” edo koplaren bat, eta ondoren datozen bost ahapaldiak direla “Otras”. Bostak dira molde tradizionalako koplak luzeak eta ahozko literaturaren oihartzuna dute (bereziki hirugarrenak eta bosgarrenak: bi partetan banatuak, sarrera estilizatuan irudi ordezkaria eta bertso-azken figuratiboan irudi fokala). Bostetan aipatzen dira maitasun kontuak.

<1165r>

Otras—Arren, eguia bat çarrez:¹on dereiztaçun² ala ez.——Aoan laztan çaitudaz,³ bañagogoan baterere⁴ ez.Doncellacho atrevidea,⁵

5

¹ *çarrez*: ‘erran iezadazu, esaidazu’; *erran* aditzaren agintera trinkoa, NOR-NORI jokoan erabilia. Esanahia argizat daukagu, baita joko NOR-NORI dela ere (zu-niri). *Erran*-en adizkitzat jotzea dugu, formalki, irtenbide bakarra, joko iragangaitzak sortzen digun zalantza gorabehera. Araban haren arrastorik bada (cf. Landucci “sacerdote, *meçarralea*”). Bestalde, aintzat hartu *esan* eta *erran* ez direla nahitaez elkarren aldaerak (cf. Lakarra 2008).

² *on dereiztaçun*: ‘maite nauzun’; aditzaren formari dagokionez, badira honen kide gehiago testuan zehar: *on dereiçut* (AL: 1144r), *ereiçan* (AL: 1145r), *nola ereiçun* (A7: 73), *ereyçan* (A11: 3), aditzaren bi adieretan, baina ugariago dira palatalizaturiko adizkiak: *derechana*, *derechula*, *derechadan*, *derechudan*, *derecho*...

³ *laztan çaitudaz*: ‘maite zaitut’; cf. *OEH*, s.v. *laztan*: “LAZTAN IZAN (trans.) (V-ger-arr-oro, G ap. A; Añ, Izt). Amar, querer”.

⁴ *baterere*: ‘bater’; cf. *OEH*, s.v. *baterere*: “Hemos encontrado algún ej. de *baterere* en Etcheberri de Ziburu, Beriayn y Lizarraga de Elcano”.

⁵ *atrevidea*: ‘errespetu gabea, lotsagabea’; cf. *Mari Lopezco atrebidea* (A27b: 1). Ik. Urt *Gram* (*apud OEH*, s.v. *atrebitu* 2): “Insolent, *inpuudenta*, *insolenta*, *atrebitua*, *ahalkegabea*”. Ik. orobat *DAut*, s.v. *atrevido*: “Se suele tomar por descompuesto, demasiadamente libre y arrojado, falta de respeto, inconsiderado y desatento”.

ez çabilç ene gogoan, ez,
bestela ondo deiçut,⁶ baña
ezcondu baxinbatean⁷ ez.

Gure ortuan madari,
guraçauric⁸ amabi,
beste amore bilatuco nax
amore bear banadi.⁹

10

Ene laztancho linda damea,¹⁰
esporçu¹¹ artu eguiçu;

⁶ *ondo deiçut*: ‘ondo egingo dizut, on egingo dizut’ adierazi nahi duela ematen du. Honen antzeko beste adibide bat dago eskuizkribuan: *neure buruau ez nei ondo / andratan confiacea* (A24: 169).

Cf. orobat *OEH*, s.v. *ondo*: “ONDO EGIN (Lcc). *a*) Hacer (el) bien; beneficiar, favorecer. “Bien hacer, *ondo egin*” Lcc. “Bienhechor, *ondo egiten deuená*” Ib. v. ON EGIN. • *Tr.* Documentado en *RS* y, desde principios del s. XIX, en autores occidentales, principalmente vizcaínos. ★ *Ondo egiok landerrari, Iainkoak dikek donari*. “Haz bien al pobre”. *RS* 265”. Eskuizkribuan *egin* aditzaren edo laguntzailearen hiru pertsonako adizki gehienek *degui-* hasiera dute; salbuespenak hemengo hau eta AL: 1147v ataleko *deiguçula* dira.

Aitortu behar da testuinguruan *ondo de(r)itzut* errazago ulertuko litzakeela, baina formaz aski zaila da azaltzen, zeren eta *dereiçut* edo *derechut* behar bailuke (cf. gorago *dereiztaçun* (A4: 2) formari egindako oharra), eta *on*, *ez ondo*.

Aditz-formari dagokionez, geroaldi zaharra da. Mendebaldeko testu arkaikoetan *egin* trinkoaren orainaldiko forma biluziak (atzizki edo aurritzirik gabeak) beti geroaldiaren balioa du (cf. *Eztay eseric eztauenac aur[r]ic* (RS 463) “Casa no hará quien hijos no ha”; *Astoagaz adi quirolan, ta deyc buztanaz biçarrean* (RS 116) “Regozijate con el asno, darte ha en la barba con el rabo”). Lazarragarenean *egin* biluziaren bi adibide aurkitu ditugu, eta bietan adierazten da geroaldia: *Doncellacho atrevidea, / ez çabilç ene gogoan, ez, / bestela ondo deiçut, baña / ezcondu baxinbatean ez* (A4: 5-8) eta *Oy eseguino lagun deyçut / badoçu borondateric* (A7: 111-112).

⁷ *ezcondu baxinbatean*: ‘ezkontzeko bezainbeste, ezkontzeko adina’.

⁸ *guraçauric*: ‘gurazaoak, friskuak’; mertxikaren familiako arbolari eta fruituari esaten zaio *gurazaua*. Cf. Larramendiren hiztegi hiruekoan: “Durazno, arbol, fruta, *gurazaoa, friscua*. Lat. *Malus Persica duracina*, *Malum Persicum duracinum*”.

⁹ *beste amore bilatuco nax / amore bear banadi*: ‘beste amore bat bilatuko dut, amore behar badut’; Lazarragaren testuan *bilatu* aditza iragangaitza da, agertzen den lau lekuetan: *beste amore bilatuco nax* (A4: 11), *Pensamentuac leucaela / dolorez manteniduric, / remedioa bila citecen, / eurençat gora costaric* (A11: 31-34), *bila ce çatez besteric* (A27: 34) eta *beti nax jaio azquero bilaetan / gaucea nola al çaidan contentadu* (B20: 21-22).

¹⁰ *linda damea*: Gaztelaniazko XVI. mendeko literaturan askotan erabili da *linda dama* epitetoa (ikusi *CORDE*); euskaraz, ordea, ez da hain arrunta, baina behin baino gehiagotan agertzen da *Neska ontziratua* baladaren Foruko (ik. Lakarra et al. 1983: II, 135-136) eta Derioko (ik. Arejita et al. 1985: 45-46) aldaeretan. Lazarragaren eskuizkribuan, zortzi aldiz aurkitu dugu: AL: 1143r, AL: 1144r, A1: 3, A4: 13, A5: 1, A16: 35, A23: 27 eta A23: 73.

uste guchien doçun orduan, 15
 enegaz bearco doçu.

Urtan¹² eder arria,
 aen gañean choria,
 amorantian lequidanari¹³
 atera neio beguiac.¹⁴ 20

OHAR PALEOGRAFIKOAK:

1 Arren] esk. *ARen*. || çarrez] esk. *çarezt*. 2 dereiztaçun] esk. *dereiztaçuin*. Aurreko *ain bayt*-en kasuan bezala, diptongoaren oihartzunez egindako akatsa bide da. 3 baña] esk. *bana*.

Nola aipatu testu hau:

Lazarraga, Juan Perez, 2012 [c. 1602], “A4 – *Otras*: Arren, eguia bat çarrezt...” [PDF], in G. Bilbao et al. (arg.), *Lazarraga eskuizkribua: edizioa eta azterketa (2.0)*, Vitoria-Gasteiz: UPV/EHU. Interneten eskuragarri: <<http://www.lazarraga.com>> [Kontsulta: uuuu/hh/ee].

¹¹ *esporçu*: ‘adore’; cf. *OEH*, s.v. *esportzu*: “Ánimo, fuerza, apoyo, consuelo”.

¹² *Urtan*: ‘uretan’; -e- bokal epentetikorik gabeko forma lekukotua zen, besteak beste, Landuccirenean: “remojo, *urtan eguotea*”, “cozido en agua, *urtan egossia*” (baina “çambullir, *urean stali*”). Ikusi, bestalde, *OEHk* zer dakarren (s.v. *ur*): “*Urta*-, además de en los septentrionales Etcheberri de Ziburu y Gasteluçar (158), se documenta en la tradición meridional, con frecuencia relativamente decreciente: *RS*, *RI*s (85), Micoleta, Cardaberaz (*Eg* III 336), Ubillos, Aguirre de Asteasu (III 600), Iztueta (*C* 128), Bilintx (157), Urruzuno (*Urz* 60), Arrue (*May* 34), Barandiaran (*ELG* 44), Basarri (99) y Gandiaga (*Elorri* 209)”. Hurbiltasun semantikoarengatik, eta hau ere monosilaboa baita, aipagarria da *su* hitzaren leku-kasuetako *surta*- forma.

¹³ *amorantian lequidanari*: ‘gorteiatzen, limurtzen arituko litzaidakeenari, ibil lekidakeenari; ni gorteiatzen ibil dadinari’; *lequidanari*, **edin* aditzaren NOR-NORI forma da (hura-niri), hipotetikoan. Bestalde, cf. *OEH*, s.v. *amorantia*: “Galanteo. SP traduce Ax 177 como “amourette” y remite a Ax 517. “Enamoramiento”, “galanteo”, “galantear, *amorantian*, *amurusian ibilli*” Lar”. Gogoan izan izena *amorantia* dela, eta ez *amorantea*, eskuizkribuan ez baita inoiz *ea* > *ia* gauzatzen.

¹⁴ *atera neio beguiac*: ‘aterako nizkioke begiak’.

Lan hau [Creative Commons-en baimen baten mende](#) dago